

Заборављени српски политички листови у Пешти (1)

Милетићева Застава

Вероватно нисам једини који петком нестрпљиво чека да прелиста странице нашег недељника и да се удуби у свет разних рубрика и наслова. Сигуран сам да су се многи већ одавно запитали шта је претходило нашим *Српским народним новинама*? Наравно, одмах ћемо се сетити старих, заједничких *Народних новина*, које смо читали до маја 1991. Дакако, неки ће успети да наведу и *Српски народни лист* или *Српске народне новине* Теодора Павловића, *Пештанско-будимског скоротечу* Димитрија Јовановића, те *Магазин за художество, књижевство и моду* или *Српску новину* Антонија Арнота.

Као што знамо, бурни догађаји након 15. марта 1848. по српске листове у мађарској престоници били су погубни. Павловићеве новине ускоро су заувек утихнуле. Међутим, још пре престанка излажења *Српских народних новина*, одушевљен и вођен идејама револуције, пештански адвокат Павле Радовановић издао је новине на српском језику са насловом *Сојединимо се* које су истовремено имале и немачко, а такође и мађарско издање. Но, оне су након првог или другог броја ишчезле. Неће он бити једини од Срба који ће покушати да искористи новонасталу политичку ситуацију у мађарској престоници. Дана 2. априла 1848. у Пешти је Константин Богдановић покренуо лист *Вјестник* који ускоро напушта главни град да би већ 18. маја почео да излази у Новом Саду. Од тада, па све до појаве *Заставе*, новина Светозара Милетића, у Пешти се неће издати политички листови.

Прави продор се догодио када је *Застава*, лист адвоката и народног посланика Светозара Милетића, након многих потешкоћа, 21. фебруара 1866. коначно почела излазити из штампарије Хорњанског и Трегера. Тискана је на четири стране, на читавом табаку, а појављивала се „двапут у недељи, средом и суботом”. Редакција на челу са др Светозаром Милетићем, „власником, одговорним уредником и издавателем”, налазила се у Гринбаумгасе 23. у Текелијануму. Годишња претплата износила је 10 форинти за Аустрију, а за Србију 100 гроша.

Колики је био тираж Милетићеве *Заставе*? О томе најпоузданије сведочи академик Василије Ђ. Крстић у својој књизи *Историја српске штампе у Угарској 1791-1914*: „Она је тада излазила у 1.200 примерака а имала је преко 1000 претплатника, што је, по схватању конкурентског и непријатељског *Напретка*, била невероватно велика, готово митологиска цифра.”

Једно је сигурно, *Застава* се читала у свим оним крајевима где се мислило и говорило српски.

Од самог почетка *Застава* је била јасно национално одређена. У првом реду водила је бригу о правима српске националне мањине у Аустроугарској и о њиховој једнакости са осталим грађанима Монархије. Јасно је осудила покушаје мађарских националистичких кругова који су заговарали јединствену мађарску политичку нацију на тлу Угарске. Међутим, осим вођења бриге о Србима у Мађарској будно је пратила и догађаје у Србији, Хрватској, Славонији, Далмацији, а такође и у Босни и Херцеговини, заступајући тако интересе васколиког Српства.

Застава је преузимањем вести из многих угледних европских листова, као што је била париска *Преса* или цењени *Ла либерте*, потом *Левант Хералд*, *Италија* и *Ендепанд*. Белж, редовито извештавала о догађајима у свету. Издвајамо кратке али занимљиве вести: „Ендеп. белж. јавља као извесно, да је инглески посланик у Петрограду предао кнезу Горчакову протест противу ништења народности Пољске. У Петрограду као да и не хају за тај протест.”, затим „Париска Слобода (Ла Либерте) предпоставља, да је углављено споразумевање између Русије, Инглеске и Прусије о деоби Турске. Инглеска би добила Египат, Русија целу Турску, осим краљевине Грчке, којој би се присајединила и суседна острва и области грчке. Прусија би заузела целу Немачку.

Италија имала би изазвати на бој Турску: за коју цену и награду – то не каже париски лист.”

Међутим, ваља истаћи да се Милетићев лист првенствено ипак бавио домаћим темама. *Застава* је доносила вести о раду мађарског Парламента и о актуелним питањима унутрашње политике, поготово ако су се она тичала српске мањине. На насловној страни често су се објављивали чланци, расправе и фељтони о политичким приликама у свету и у Монархији. Ови написи су често били критичког тона и одражавали су гледиште и став неуморног народног борца Светозара Милетића.

Застава је објављивала чланке дописника из разних места где су живели Срби. Тако је 27. децембра 1866. (по старом календару) достављена

Застава – политички лист Светозара Милетића

вест из загребачког Сабора: „Последње саборске седнице доста су знамените биле закључењима својим; као најзнатније по нас ваља убележити да се српско име са хрватским сасма изравнало; ко се још сећа пролетних саборских седница, у којима се српско име без вике и мрљања ни споменути није могло, ко се још надаље сећа грдња и клевета, које су пре више година на Брилића и Филиповића с тога бацане, што су се ови као католички Срби усудили Србство у троједној краљевини против Великохрватства бранити...”

Но, читалац *Заставе* налазио је и овакве извештаје: „Из Чакова нам јављају, да је тамошња омладина купила од новаца лањске беседе плочу, коју хоће да на кућу безсмртног Доситеја стави. Умољени смо за надпис плоче – желели би, да више њи, који су надписима вешти, одзову се честитој обштини чаковачкој, да има избора, и да буде надпис што достојнији и Доситеја, и његовог места рођења.”

По свему судећи,

Редакција *Заставе* била је у старом Текелијануму

пештански читаоци су посебно ценили чланке који су писани о њима самима. Тако се у броју од 4. јануара 1867. (по старом календару) појавио следећи напис: „Пешта, 2. јануара. Млади Срби у Пешти и Будиму спремају беседу у просветној цели, на коју би им сваки члан уједињене и целокупне омладине српске био добродошао. Беседа та биће на св. Саву у Пешти – у дворани грађанског стрелишта. Одборници који је приређују ови су: Љ. Ненадовић др. медицине, Н. Вучетић; С. Дерра; Манојловић; Звекић; К. Цијук; А. Зубковић; Мађаревић; К. Бокшан; Ј. Соколовић; М. Андрић. Три младе Српкиње, по имену: госпођица Ленка Папићева из Турског Бечеја; госп. Марија Вељкова из Пеште, и госп. Јелена Хужвикова из Св. Андрије, понудиле су се да суделују у беседи; омладина је радосно са топлим признањем примила ту патриотску понуду. Па је и једна мађарска госпођица, Јелена Холдвечи из Пеште, обрадовала дружину српске беседе обећањем, да ће у српској беседи суделовати, на чему јој је унапред изјављена особита хвала од дружине. Ред беседе, ако смо добро извештени биће овај:

1) Ускликнимо с љубави, сложио А. Николић, пева лик. 2) О могућем напредовању српског народа, предаје С. Поповић. 3) Српске народне песме с варијацијама и сватовац од К. Станковића, свира на гласовиру гђица Јелена Папићева. 4) Плава љубичица од Зимаје и гласи срца од А. Лендваије, пева госпођица Јелена Хелдвечи. 5) На Праху, од Фајта, пева лик. 6) Рањеница од Ј. Ј. декламује гђица Јелена Хужвикова. 7) „Хебриден” Увертира од Мендехсона, свирају на гласовиру гђица Марија Вељкова и Ј. Пачу. 8) „Савица” од Рихара пева лик. 9) На Вагнеровог Танхајзера од Листе, свира на гласовиру Ј. Пачу. 10) Фантазија на Линде од Брикцијалдије, свира на флаути г. А. Николић. 11) Ја сам Славен, пева лик.

После беседе биће игранка. Омладинске дружине српске у Војводини, у Србији и где год их има, учиниле би велику радост српској омладини у Пешти и у Будиму, ако би јој на беседу по ког брата из своје средине послале. У нас Срба друштвени живот у многоме је ограничен, тако да смо сваки у своме дому скоро као Робинзон на његовоме острву; из такве усамљености не да се никакав озбиљнији корак народног напретка извести. Уједињена омладина српска, која томе напредку тежи, ваља да сваку прилику једног састанка и разговора на целу народне просвете употреби.” Томе се још у једном другом ступцу додаје и следећи „Позив на српску беседу са играчком, што је даје српска пештанско-будимска омладина на просветне и добротворне цели. Беседа ће се држати на св. Саву 14 (26) јануара 1867. у дворани грађанског стрелишта у Пешти. Почетак је у 7½ сати увече.” Како сазнајемо приредбу је Одбор српске омладине приредио у „Текелијином заведењу”.

Застава је имала и рубрику која се бавила трговином и обртом, а радо је објављивала „стецаје” и „стецишта” на упражњено место „учитељског званија” или „хороуправитеља”.

Застава је средином 1867. из Пеште прешла у Нови Сад. Она је од 46. броја из 1867. године, па све до избијања Првог светског рата излазила у „српској Атини” где је постала орган Српске радикалне странке.

Драгомир Дујмов